

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Klarica Topper

LAPSENDAMINE EESTIS: SPETSIALISTIDE VAATENURK

Bakalaureusetöö

Juhendaja: MSW Merle Linno

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

/Klarica Topper/ 28.05.2012

Abstract: Adoption in Estonia: specialists opinion

The aim of this study was to find out, what are the specialists opinions about adoption in Estonia. To obtain the purpose of this study, I constructed the topics, which were to inquire how the specialists speak what are the motives of adoptive parents; what specialists think about preparation for adoption process; what they speak about mutual adjustment in family; what they think of follow-up control in adoption and to inquire what specialists think which are the bottlenecks of adoption process in Estonia. This topic is important to study, because every year many children were adopted to new family and while there is no studies in Estonia on this area.

Qualitative research has been performed for the current study. Data I were collected in semi-structured face-to-face interviews with three Estonian specialists, whose working in county government and who are contact with adoption.

Research show that specialist believe that the main motive to adoption is desire to have a child, which means that adoptive parents could not have biological children and the adoption is one opportunity to have a children.

Part of the preparation process, which is the study of a family thought spetcialists that this is necessary, because then can determine is family appropriate to adopting. Spetcialists think, that PRIDE training is also necessary, because through training talking about important issues in adoption and later the adoptive families form a support network among themselves.

Spetcialists found that adjustment is different in children of different ages and they will not help adjust, when children is home, because they think that adaptation to the child in the family and the family with a child happens itself. Previous adaptation take place by substitute. Two spetcialists do not have appropriate follow-up, because it would be a family interference.

Overall specialists standpoint was, that when biological parent has abandoned the child is the best opportunity for a child being adopted. In family learn children keep and create relationships, experiencing a sense of security and the children has better views on the future.

Sisukord

Sissejuhatus	5
I. Uurimuse teoreetiline raamistik	7
1.1 Sotsiaalkonstruksionistlik teooria.....	7
1.2 Ajaloolised perspektiivid lapsendamises	8
1.3 Lapsendamise mõju lapsele ja lapsendajatele	8
II. Lapsendamine Eestis	13
2.1 Lapsendamise seadusandlik taust ja lapsendamise alustamise protsess	13
2.2 Ettevalmistusprotsess lapsendamises: pereuuring ja PRIDE koolitus	14
2.3 Probleemiseade.....	17
III. Metoodika	19
3.1 Uurimismeetod, valim ja uurimuse käik	19
VI. Uurimistulemuste analüüs	21
4.1 Lapsendajate motiivid.....	21
4.2 Lapsendamise ettevalmistusprotsess: pereuuring ja PRIDE koolitus.....	23
4.2.1 Pereuuring.....	23
4.2.2 PRIDE koolitus	25
4.2.2.1 PRIDE koolituse plussid	26
4.2.2.2 PRIDE koolitusega seotud kitsaskohad	28
4.3 Lapsendatud lapse kohanemine peres ja pere kohanemine lapsega	29
4.4 Järelkontrolli vajalikkus.....	32
4.5 Lapsendamise kitsaskohad	34
4.6 Lapsendamise olukord Eestis	36
Kokkuvõte	40
Kasutatud materjalid	43

Sissejuhatus

Iga laps vajab vanemaid ning perekonda, kelle toetuse ja hoole all kasvada. Pere on lapse jaoks kõige olulisem tugipunkt, kes last toetab ning kes õpetab lapsele eluks ja arenguks vajaminevaid oskusi. Pere hoole all õpib laps hindama suhteid ning saab edaspidiseks eluks kaasa teadmisi, mida suudab lapsele edastada vaid pere. Kahjuks on lapsi, kelle vanemad neist ei hooli või on laps oma vanemad õnnetuse tõttu kaotanud. Üks võimalus neid lapsi aidata, on leida neile uued pered, kes oleksid nad valmis lapsendama.

Lapsendamise kaudu leiavad paljud lapsed endale pere, kus kasvada ja leida armastust ning lapsendamise kaudu saavad ka paljud pered endale lapse, keda nad ise ehk ei saa. See on kui vastastikune kahe eesmärgiga protsess, kus nii laps kui pere saavad enda ellu midagi head, kuid kahjuks sisaldab lapsendamise protsess ka raskusi, mida nii laps kui perekond peavad ületama.

Põhjus, miks ma otsustasin valida teemaks lapsendatud lapsed oli kevadine praktika ühes Eesti maavalitsuses, kus mul õnnestus põgusalt kokku puutuda lapsendamise teemaga ning mis tekitas huvi lapsendamise protsessi uurida ja selle kohta lugeda. Kuna vanemliku hoolitsuseta lapse jaoks on minu arvates kõige õigem lahendus lapsendamine, sellepärast, et laps saab endale kodu, kus pakutakse turvatunnet ja lähedust ning arvan, et asenduskodus pole kasvatajatel võimalik ehk nii palju tähelepanu lapsele pöörata, kuna seal on ka teisi lapsi ning see oli ka põhjuseks, miks uurida põhjalikumalt Eestis toimuvat lapsendamise protsessi ja seda, mida arvavad spetsialistid lapsendamisest. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks ongi uurida lapsendamisega kokku puutuvate spetsialistide arvamusi siseriiklikust lapsendamisest, sest igal aastal läheb palju lapsi uude perekonda ning samas puuduvad uuringud selle valdkonna kohta. Uurida tööd spetsialistide vaatenurgast otsustasin ma sellepärast, et sellest aspektist pole varem siseriikliku lapsendamist uuritud ja kahjuks ei leidnud ma piisavalt lapsendatud lastega peresid, kes oleksid olnud nõus intervjuud andma.

Püstitasin eesmärgi saavutamiseks järgmised uurimisküsimused:

- Mis on spetsialistide arvates lapsendamise motiivideks?
- Mida arvavad spetsialistid lapsendamise ettevalmistusprotsessist (pereuuring, PRIDE koolitus)?
- Mida räägivad spetsialistid vastastikkusest kohanemisest perekonnas?
- Mida arvavad spetsialistid järelkontrollist lapsendajate üle?
- Mis on spetsialistide arvates lapsendamise protsessi kitsaskohad?

Töö koosneb kolmest osast. Esimeses osas kirjeldan käesoleva bakalaureusetöö teoreetilist raamistikku, mis toetub sotsiaalkonstruksionistlikule teooriale. Seejärel annan lühiülevaate ajaloolistest perspektiividest lapsendamises ning toon välja lapsendamise mõju lapsele ja lapsendajatele, kirjeldades mõjudena kaotusvalu ja lapsendamisjärgse depressiooni sündroomi. Töö teises osas annan ülevaate lapsendamisest Eestis, seadusandlikust taustast ja lapsendamise alustamise protsessist ning kirjeldan pere ettevalmistamisprotsessi osasid lapsendamises, milleks on pereuuring ja PRIDE koolitus. Töö kolmandas osas kirjeldan uurimistöö meetodit, valimit, ning uurimuse käiku. Töö lõpetuseks esitan analüüsi ja - uurimistulemused.

I. Uurimuse teoreetiline raamistik

1.1 Sotsiaalkonstruksionistlik teooria

Uurimuse teoreetilise raamistiku kujundab sotsiaalkonstruksionistlik teooria, mis käsitleb sotsiaalset reaalsust kui inimestevahelist suhtlemisprotsessi. Suhtlemisprotsessis omistavad inimesed tähendusi teatud nähtustele ja interpreteerivad neid, kasutades selleks juba olemasolevaid kontseptsioone või luues uusi. Sotsiaalkonstruksionism eitab „objektiivse“ reaalsuse olemasolu ning lähtub sellest, et on olemas sotsiaalsed protsessid, interaktsioonid, mille käigus konstrueeritakse sotsiaalne maailm. Inimesed kooskõlastavad üksteisega oma kogemustel põhinevaid interpretatsioone. Teisisõnu on sotsiaalne reaalsus inimestevahelise suhtlemise tulemus ja eksisteerib vaid selles protsessis. Interpretatsioonides väljendab inimene väärtusi, hoiakuid, arvamusi, uskumusi jne. Selleks, et aru saada, kuidas kujuneb sotsiaalne reaalsus ja inimene oma käitumise, identiteedi, probleemidega, tulebki uurida protsessi – neid konkreetseid sotsiaalseid interaktsioone või olemasolevaid seletusi nähtustele. (Strömpl, 2001; Strömpl ja Selg, 2002)

Strömpl (2008) kirjutab, et tundlikke temade uurimisel, milleks võib ka lapsendamine olla, tuleb uurimistegevuse käigus arendada välja erialane keel ning keel peab olema täpne ja hinnanguvaba. Samuti peab ta tähtsaks sotsiaalkonstruksionismi põhiprintsiipe, mis esiteks on, et tuleb mõista, et iseenesestmõistetavaid nähtusi ei ole olemas ja kõik mida me oleme harjunud pidama iseenesestmõistetavaks on sotsiaalse konstrueerimise tulemus. Teise printsiibina toob Strömpl välja, et sotsiaalse tegelikkuse objektide ja fenomenide olemus ei tulene nende sisemisest iseloomust, vaid on inimese poolt konstrueeritud, on inimeste kollektiivse tegevuse tulemus.

Minu töö eesmärgiks on uurida lapsendamisega kokku puutuvate spetsialistide seletusi ehk interpretatsioone laiemas tähenduses Eestis toimuvast lapsendamise protsessist, koos sellega kaasnevate nähtuste ja osalistega. Sotsiaalkonstruksionistliku teooria seisukohalt käsitlen uuringut sotsiaalse interaktsioonina ning töö käigus toimub reaalsuse interpreteerimine ja konstrueerimine, kus maavalitsuse lastekaitse spetsialistid

konstrueerivad lapsendamisest rääkides lapsendamise reaalsuse. Sellest teooriast lähtudes osalevad kolm intervjuueeritavat maavalitsuse töötajat sotsiaalse reaalsuse konstrueerimisel.

1.2 Ajaloolised perspektiivid lapsendamises

Lapsendamine on õiguslik toiming, mis loob lapsendaja ja lapsendatu vahel vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused (Lapsendamine, 2012). Lapsendamine on ühiskonnas väga vana nähtus, mida on maailmas palju uuritud, eriti Ameerikas, kus ajalooliselt on lapsendamise praktika olnud üsnagi teistsuguse eesmärgiga kui ta on tänapäeval (Sokoloff, 1993, viidatud Brodzinsky ja Pinderhughes, 2002 järgi). 19. sajandi lõpus vaadati USA-s lapsendamist eelkõige kui vahendit täiskasvanute vajaduste rahuldamiseks. Lapsendati, et tagada pärandi-liinid, perele täiendava tööjõu saamiseks, avalikkuse nõuete vastamiseks ja vanemate endi hoolitsuse ning järelvalve tagamiseks vanaks jäädes. Lapse enda vajadused ja heaolu jäid tagaplaanile. (French, 2002) Ka lääne kultuurile on lapsendamine omane nähtus, mille eesmärk on samuti ajas palju muutunud. Näiteks Vanas Roomas oli lapsendamise eesmärgiks ühiskondliku staatuse andmine või pärija ja uue perekonnapea tagamine. Tänapäeval on lapsendamise peamiseks eesmärgiks anda lapsele perekond, kes suudab olla lapse vajaduste tasemel. (Riisalo, 2011)

Toetudes Brodzinsky'ile ja Pinderhughes'ile (2002) tõid nad välja, et Ameerikas olid adoptiivvanemad enamasti keskmisest kõrgema sotsiaalmajandusliku staatusega, peamiselt jõukad pered viljatuse probleemiga. Tänapäeval pole niivõrd oluline ja esmatähtis status vaid see, et pere oleks valmis lapse saamiseks, et ta oleks võimeline last kasvatama ja et ei oleks ohtu lapse väärkohtlemisele, mistõttu pööratakse enam tähelepanu perede eelnevale kontrollile ja testimisele.

1.3 Lapsendamise mõju lapsele ja lapsendajatele

Lapsendamine on seotud hüvede ja väljakutsetega laste ja adoptiivvanemate eludes. Lapsendamist uurides käsitletakse lapsendamisega seotud osapooli (laps, bioloogilised vanemad ja adoptiivvanemad) lapsendamise triaadina, kus pööratakse tähelepanu kõigi seisukohtadele ja lapsendamisega kaasnevatele mõjudele. (Brodzinsky, 2011) Kirjanduses vaadeldakse lapsendamise protsessi kui kaotust, milles laps kaotab oma bioloogilised

vanemad ja päritolu, bioloogilised vanemad kaotavad lapse ning adoptiivvanemad on kaotanud lootuse saada bioloogilisel teel laps (Reitz ja Watson, 1992; Rosenberg, 1992, viidatud Leon, 2002 järgi). Leon'i (2002) järgi on lapsendamise seotud kaotused lapsendamise protsessile omased ning mõnikord on need raskesti käsitletavad ja võivad olla vältimatud. Järgnevalt vaatlen kirjandusele toetudes lapsendamise mõju lapsele ja lapsendajatele. Bioloogiliste vanemate lapsendamise mõju ma ei käsitle, kuna intervjuude käigus spetsialistid sellest ei rääkinud ja leian, et seetõttu pole seda vaja kajastada.

Brodzinsky (2011) järgi on kaotuse kogemus lapsendatud lastel levinud ning see on neil erinev. Ühed kogevad harva kergeid segadusetundeid ja -kurbust, teised kogevad seevastu leinaga seotud tundeid. Põhjus, miks kaotuse tunne on erinev on näiteks see, et laps on lapsendatud imikuna, kus tal pole olnud võimalik olla koos bioloogiliste vanematega. Samuti on kaotusetunne erinevas vanuses lastel erinev ning Brodzinsky (2011) kirjutab, et juba 3-5. aastase lapse puhul tuleks adoptiivvanematel järk-järgult rääkida lapsendamise olemusest ja sellest, et laps on lapsendatud, kuna see teave aitab lapsel mõista lapsendamise tähendust ja lapsendamiseks olemist paremini. Eestis aga on olnud lapsendamine aastaid kaetud saladusega, mis on teinud adoptiivvanematel lapsele tema taustast rääkimise keeruliseks ning viinud olukorrani, kus vahel saavad lapsendatud alles suurena teada, et on lapsendatud ning kogevad seetõttu kaotusvalu hiljem. Tänapäeval on see arusaam muutunud ning kehtib arvamus, et lapsel on õigus teada oma päritolu ja lapsendamise asjaolusid, kuna sellel on oluline osa lapse isiksuse arengus ja emotsionaalses toimetulekus. (Riisalo, 2011)

Kuigi enamik spetsialiste ja ka adoptiivvanemaid tunnistavad tõenäoliselt, et lapsendamine on tihedalt seotud kaotusega, mõistavad vaid vähesed lapsendajad täies ulatuses kaotusekogemust, mida laps tunneb. Mõned neist kaotusetunnetest on kogetud keskmises lapseas, teistel ei teki see enne kui alles noorukieas. Variatsioon selles, kuidas lapsendatud isik kaotust kogeb on seotud erinevate inimsuhete, kogemuste ja ühiskondlike teguritega, sealhulgas vanus, kognitiivne arenemine, iseloom, eelnev taust, suhted ja tugisüsteemid. (Brodzinsky et al., 1998, viidatud Brodzinsky, 2011 järgi)

Kõige esimene ja ilmselt kõige silmnähtavam kaotuse kogemus esineb lapsel siis, kui ta eraldatakse oma bioloogilistest vanematest. Neil lastel, kes eraldatakse bioloogilisest perest imikuna, tekib kaotusetunne aeglasemalt ja alles siis kui nad hakkavad mõistma lapsendamise tähendust ja mõju, tavaliselt 6-7. aastasel. (Brodzinsky, 2011) On arusaadav ja mõistetav, et kui lapsendada imik ja näiteks 4- aastane laps kogevad nad kaotust erinevalt, kuna 4- aastasel lapsel on olnud eelnev suhe bioloogiliste vanematega. Kaotusevalu võib tunda laps ka siis, kui ta eraldatakse bioloogilistest õdedest-vendadest ja bioloogilistest sugulastest- vanavanematest, onudest, tädidest jne. Need, kes eraldatakse perest hilisemas eas kogevad kaotusevalu teravamalt, kuna laps on olnud bioloogiliste vanematega, õdede-vendadega tihedamates suhetes ning neil võib olla tekkinud juba kiindumus. Sellistel lastel on kaotusetunne üsna sügav, vähemalt alguses, siis kui laps kas paigutatakse asenduskodusse või lapsendatakse adoptiivvanemate poolt. (Bowlby, 1973, 1980, viidatud Brodzinsky, 2011 järgi) Näiteks Brodzinsky (2011) poolt läbiviitud uuringus kirjeldas 4-aastase lapse adoptiivema (laps eraldati bioloogilisest perest 3 kuud varem), et laps iga päev nuttis, ei maganud hästi, ning ta ei saanud aru, et miks ta pole koos oma bioloogilise perega. Sama autori poolt läbiviitud uuringu põhjal saab näite tuua ka sellest, et tegelikult tuntakse ka hilisemas elus kaotusevalu. Näiteks imikuna lapsendatud, nüüdseks 21- aastane mees kirjeldab, et tunneb end kui ära lõigatud millestki, mis on olnud osa temast, tundes emotsionaalset valu, kuna on kaotanud bioloogilised sugulased.

Kaotusevalu kogemine on omane ka adoptiivvanematele. Leon (2002) kirjutab, et adoptiivvanemad, kes on viljatud paigutatakse üldiselt riskirühma, kuna teadmine, et olen viljatu vähendab lapsendajate eneseväärikust, mistõttu võib alaneda ka lapsendatava eneseväärikus. Teadagi on lapsendamise protsess koos oma toimingutega keeruline ning lapsendajate jaoks muudab protsessi veel keerulisemaks teadmine, et nad on viljatud. Tollemache (1998) on kirjutanud adoptiivvanematest ja väidab, et paljud lapsendajad näevad vaeva leppida asjaoluga, et nad ei saa bioloogilisel teel lapsi ja see on kurbusetunne, mida nad kogevad kogu elu. Wheeler (1995, viidatud Tollemache, 1998 järgi) on öelnud, et see on kui nähtamatu kaotus, vaevalt mõistetav ka viljatud peredele.

Lapsendamisjärgse depressiooni sündroom (PADS) on samuti üks lapsendamise mõjust, mis on omane adoptiivvanemale, eelkõige naissoost vanemale. Bond'i (1995) järgi enamik

inimesi identifitseerib lapsendamisjärgse depressiooni tundeid ärevusena ning lapsendajad kannatavad selle sündroomi all ja on väga segaduses, kui nad ei saa tuge ja selgitada oma tundeid. Sarnaselt bioloogilistele vanematele, kogevad ka lapsendanud vanemad stressi peamiselt siis, kui toimub üleminek lapsevanemaks saamisele ning kannatatakse unepuuduse ja tööde ülekülluse all, mis on iseloomulik lapse saamisele. Mitmed autorid (Payne, Fields, Meuchel jt, 2010; Brodzinsky ja Huffman, 1989, viidatud Senecky, Agassi jt, 2009 järgi) leiavad, et erinevalt bioloogilistest vanematest, kogevad lapsendanud vanemad unikaalseid stressirohkeid sündmusi, nad on pidanud tunnistama enda võimetust saada bioloogilisi järglasi, pidanud vastama spetsialistide küsimustele oma majandusliku seisuga ja enda vanemlike oskuste kohta, tõestama toimetulemist lapse kasvatamisel, neid on hinnatud kontrollimaks valmisolekut lapsendamiseks. Lisaks stressirohke aeg, kui last oodatakse, võimalikud meditsiinilised, arengulised, bioloogilised probleemid, mis võivad lapsel esineda.

Lapsendamisjärgse depressiooni sündroomi puhul on tähtis roll asutustel ja sotsiaaltöötajatel, kes depressiooni ilmnemisel annaksid peredele vajaliku nõu ning pered ise ei tohiks arvata, et see on häbiväärne, kui otsida ja taotleda abi näiteks sotsiaaltöötajalt (Macrae, 2004-2008). McCarthy (2000) kirjutab, et adoptiivemad, kes on langenud depressiooni püüavad sageli olla sitked, ilma et küsiks kelleltki abi, kuna muretsevad, et kui nad küsivad sotsiaaltöötajatelt abi, on teada, et neil tekkinud raskusi, emad kardavad, et sotsiaaltöötajad võivad mõelda neist kui kõlbmatutest vanematest ja hullemal juhul eemaldatakse laps perest ja paigutatakse asenduskodusse. Selle asemel, et mitte pettumust valmistada ja pereelu segamini lüüa, kannatab adoptiivema vaikselt, täis häbi ja süütunnet, tundes end mittetäiusliku ja isekana.

Lapsevanemaks saamine, olgu see bioloogilisel teel või lapsendamise tulemusena nõuab ka mõlemapoolset kohanemist. Kohanemine on seotud selliste teemadega nagu pere roll, aja planeerimine, rahalised kohustused ja nõudmised lapsele sellel hetkel kui toimub lapse jaoks üleminek uude perre. Lisaks kohanemised, mis on seotud adoptiivvanematega, kus vanemal võib tekkida psühhosotsiaalseid probleeme, näiteks viljatuse teemal. (Westhues ja Cohen, 1990, viidatud Judge 1999 järgi) Judge (1999) läbiviidud uuringus selgus, et

adoptiivanemad, kes lapsendasid üle 3- aastase lapse, võttis kohanemine enam kui 4 kuud kauem aega kui neil adoptiivanematel, kes lapsendasid noorema kui 3- aastase lapse.

Viimase 40. aasta jooksul on lapsendamise mõjule märkimisväärset tähelepanu hakanud pöörama lastekaitsetöötajad ja vaimse tervise spetsialistid. Nende kahe grupi vaade lapsendamisse on sageli erinev. Lastekaitse spetsialistide jaoks on lapsendamine lahendus erinevatele sotsiaalprobleemidele ja kasulik lapse vaatenurgast, kuna ta saab endale pere. Vaimse tervise spetsialistid on aga rohkem mures psühholoogiliste riskide pärast, mis lapsel võivad lapsendamise tagajärjel tekkida. (Brodzinsky ja Pinderhughes, 2002) Seega võib öelda, et lapsendamine on keeruline protsess nii seaduslikult, emotsionaalselt kui ka psühholoogiliselt. Vaatamata kõikidele riskidele ja kahjudele, mis lapsendamisega võivad kaasneda, peetakse lapsendamist pigem kasulikuks neile lastele, kelle bioloogilised vanemad ei soovi või ei suuda last kasvatada ja lapse eest hoolitseda.

Lapsendamise positiivne pool on eelkõige stabiilsuse, armastuse, turvatunde ja peres elamise võimaluse pakkumine lastele, kelle bioloogilised vanemad ei suuda neid kasvatada. Täiskasvanule annab see võimaluse olla lapsevanem lapsele, kes seda vajab, annab võimaluse kasvatada ja suunata lapse arengut ning saavutada seeläbi rahulolu. Brodzinsky ja Pinderhughes (2002) on toonud välja dilemma, kus nad arutavad selle üle, et kas lapsendamine on lapse jaoks kasulik või pigem seotud riskiga. Kindlasti on siin olemas risk ning uurijad leiavad, et need on pigem seotud psühholoogiliste faktoritega. Muude faktorte osas leitakse, et lapsendamine on pigem kasulik. Ka Ameerikas läbiviidud uuringud (Brodzinsky ja Pinderhughes, 2002; Van IJzendoorn ja Juffer, 2006; Palacios ja Brodzinsky, 2010) on näidanud, et lapsendamine on lapsele pigem kasulik, arvestades nende minevikku ning neid kogemusi, mis nad on saanud oma bioloogiliste vanematega – neid on jäetud hooletusse, neil on kuritegeliku taustaga kodud, neid on paigutatud lastekodusse või nad elavad koos vanematega, kes tegelikult ei soovi nende eest hoolitseda. Hoolimata lapsendamisega seotud väljakutsetest on näiteks Judge (1999) läbiviidud uurimus tõestanud, et Ida-Euroopas on adoptiivanemad lapsendamise otsusesega rahul. Väidetavalt suur osa lapsendatud laste adoptiivanematest kogevad lastega häid vanema-lapse suhteid ja lapsendamise mõju lapsele on olnud positiivne (Essley ja Perilstein, 1998, viidatud Judge 1999 järgi).

II. Lapsendamine Eestis

2.1 Lapsendamise seadusandlik taust ja lapsendamise alustamise protsess

Eestis reguleerib lapsendamist perekonnaseaduse (RT I 2009, 60, 395) peatükk number 11, kus on kirjas, et lapsendada võib ainult alaealist last, kes on orb või kelle vanem on andnud nõusoleku lapsendamiseks. Lapsendaja ise peab olema vähemalt 25- aastane teovõimeline isik. Lapsendamine on pöördumatu ning lapsendamise otsustab kohus. (Lapsendamine, 2012)

Eestis tegelevad lapsendamisega maavalitsuste lastekaitsetöötajad. Kui perekonnal tekib soov lapsendada, tuleb sooviavaldus esitada maavalitsusele. Maavalitsus on kohustatud selgitama perele nende õigusi ja tagajärgi, mis lapsendamisega kaasnevad. Lastekaitse spetsialistide kohustuseks on ka tutvuda lapsendada soovivate isikute elamistingimustega ning viia laps ja lapsendaja omavahel kokku. (Perekonnaseadus § 158)

Esimesel kohtumisel lastekaitsetöötaja ja lapsendajate vahel peaks selguma pere lapsendamise soov ja ootused lapsele (Kivirüüt, 2012). Pere liiga suured ootused ja eesmärgid võivad hiljem kui laps on leitud tuua kaasa pettumuse ja sellepärast peaks pere kehtestama enda jaoks eesmärgid, mis oleksid pigem tagasihoidlikud. Esimese vestluse ajal täidetakse ka avaldus lapsendamiseks, mille alusel pannakse pere järjekorda. Tiina Kivirüüt (2012) kirjutab „Lapsendamise käsiraamatus“, et kui perel tekib soov lapsendada ja nad pöörduvad maavalitsuse poole, ei tähenda see automaatselt lapsendamisprotsessi algust ja seda, et avaldus tuleb kirjutada. Alguses on võimalik küsida ja leppida aeg kokku ning kui pere tunneb, et pole valmis, ei pea ta avaldust täitma.

Lapse ja lapsendajate esimese kohtumise juures peab viibima maavalitsuse lastekaitsetöötaja. Kui laps viibib lapsendamise protsessi ajal asenduskodus, toimub esimene kohtumine asenduskodus. Tavaliselt esimesed 2-3 kohtumist toimuvadki asenduskodus, kus perel on võimalik luua lapsega usaldussuhe, et laps oleks üldse nõus perega hiljem kaasa minema. (Kivirüüt, 2012)

Vastsündinu lapsendamine ei jõustu enne kaheksa nädala möödumist alates lapse sünnist (Kivirüüt, 2012). Kahe kuu pikkune periood annab võimaluse bioloogilistel vanematel mõelda korralikult järgi, et kas nad soovivad anda lapse lapsendamiseks või jätavad lapse endale.

2.2 Ettevalmistusprotsess lapsendamises: pereuuring ja PRIDE koolitus

Oluline ettevalmistav osa lapsendamise protsessis on perede kontrollimine ja testimine, et olla veendunud, et pere vastab seaduses kehtestatud kriteeriumitele. Põhjus, miks peresid tuleb uurida on eelkõige see, et laps ei satuks perre, kus tema elu võib muutuda raskemaks ja et pereliikmetest keegi ei oleks väärkohtleja vms. Sellepärast uuritakse näiteks enne lapsendamist pere tausta, et keegi pereliikmetest poleks kriminaalselt karistatud (eelkõige näiteks tapnud inimese või olnud vägivaldne). Kui tegu on mingisuguse pisikuriteoga, näiteks ületanud kiirust vms, siis see ei saa üldjuhul takistuseks. Lisaks aitab ettevalmistamine ja perede uurimine anda ametnikele turvalisema kindlustunde. Riisalo (2011) kirjutab, et varem tugines maavalitsuse lastekaitse spetsialist peamiselt sisetundele ja soovitusliku iseloomuga juhistele, aitab nüüd lapsendamiseks loodud sisuline ettevalmistamine olla enam veendunud, et pere on lapse jaoks sobilik.

Pere kontrollimise ja lapsendaja sobivuse hindamise alla võib liigitada pereuuringu, mis on lapsendamise protsessi üheks lüliks, mida pered peavad läbima, kuna see on kohustuslik. Pereuuring on soovitatav läbida poole aasta jooksul pärast seda, kui pere on esitanud avalduse, et soovib lapsendada. Sotsiaalministeeriumi kehtestatud määruses „Lapsendamise ettevalmistamise käigus läbiviidavad kohustuslikud toimingud ja nende sisu“ alusel on paika pandud kriteeriumid, mille maavalitsuse spetsialist peab välja selgitama. (Kivirüüt, 2012)

Orgmets'a (2009) kirjutatud artiklis, kus räägitakse pereuuringu sisust lähemalt võib öelda, et tegelikult pole pereuuring loodud eesmärgiga, et otsida peres vigu, vaid pigem eesmärgiga aidata leida perel vastuseid küsimustele ja valmistada pere lapsendamiseks ette. Kindlasti on see mingil määral ka pere kontrollimine, sest tegelikult peab ju

pereuuringu tegija veenduma teatud andmetes ning kui nendest midagi on vastuolus, tekibki olukord, kus tegelikult pere ei saa lapsendada.

Pereuuring viiakse läbi lapsendajate enda kodus, kuna sellisel viisil on võimalik saada rohkem teada pere elamistingimuste, suhete, hariduse, töö, huvide ja muude oluliste andmete kohta. Pereuuringu eesmärgiks ongi saada ülevaade, milline on lapsendada sooviva pere füüsilised, materiaalsed ja emotsionaalsed ressursid, milline on pere valmisolek ja eeldatav toimetulek lapse kasvatamiseks. (MTÜ Oma Pere kodulehekülj: Pereuuringu kui teenuse kirjeldus) Kuna pereuuringu läbiviijateks peavad seaduse järgi olema maavalitsuse töötajad on ka teine võimalus, mida tänapäeva praktikas paljud maavalitsuse lastekaitsetöötajad kasutavad. Nimelt on võimalik, et uuringu viivad läbi MTÜ Oma Pere spetsialistid, kes on selleks välja koolitatud. Sellisel juhul on uuring perele tasuline. (Kivirüüt, 2012)

Pereuuring koosneb kahest etapist. Esimeses etapis leiab aset pere ja pereuuringut läbiviija kohtumine ning vestlus. Teine etapp sisaldab juba pereuuringu läbiviija analüüsi saadud pere kohta. Pereuuringu läbiviija koostab kirjaliku ülevaate selle kohta, et kas pere on valmis lapse kasvatamiseks. (MTÜ Oma Pere kodulehekülj: Pereuuringu kui teenuse kirjeldus)

Nagu eelpool selgus kasutatakse lapsendajate sobivuse hindamiseks pereuuringut. Perede testimise, kontrollimine ja valmisoleku üheks ettevalmistusprotsessiks on ka PRIDE koolitus, mis on mõeldud lapsendajatele ja hooldusperedele ning mille eesmärgiks on anda peredele läbi supervisiooni olulisi teadmisi, mille omandamine on vajalik edukaks hooldus- või lapsendajapereks kujunemisel. (MTÜ Oma Pere kodulehekülj: Pride koolitused)

Eestis on PRIDE koolitusi hakatud tegema 2002. aastast. Meile on see koolitus jõudnud Rootsi kaudu, kuid alguse saanud Ameerikast. (MTÜ Oma Pere kodulehekülj: Pride koolitused) PRIDE on lühend inglisekeelsetest sõnadest. P- tähendab vanemad (*parents*), R- tähendab ressursse (*resource*), I – informatsiooni (*information*), D- arengut (*development*) ja E- haridust või koolitust (*education*). (Kivirüüt, 2012)

Koolituse eesmärgiks on anda peredele olulisi teadmisi, mis on vajalikud, et tulla edukalt toime hooldus- või lapsendajapere loomisel. Perekonnaseaduse § 158 lg 5 järgi peab lapsendada sooviv isik enne lapsendamise jõustumist läbima koolitusprogrammi kui maavalitsus seda nõuab. (MTÜ Oma Pere kodulehekül: Pride koolitused)

Koolitusgrupp moodustatakse reeglina ühe maakonna peredest, kuna see võimaldab peredel käia koolitusel kodu ligidal ning nad ei pea selleks mitmeid kilomeetreid maha sõitma. Koolitus sisaldab üheksat õppekorda, mille kestel külastavad õpetajad ühel korral perede kodusid. Üheksa õppekorda on jagatud alateemaks ning igale teemale on ette nähtud neli akadeemilist tundi. Koolituse lõppedes toimub mõlemapoolne hindamine, kus nii koolitajad kui pere vestlevad omandatud oskustest, ressurssidest ja valmisolekust saamaks lapsendajaks. Koolituse läbinu saab vastava tunnistuse. (Kivirüüt, 2012)

PRIDE eelkoolitusel käsitletavateks teemadeks on perekondlikud suhted, kiindumussuhe, kus räägitakse inimsuhete kujunemisest ning hälbinud kiindumussuhetega lastest. Kaotuse teema, kus räägitakse erinevatest kaotuse käsitlustest, millega lapsed võivad kokku puutuda enne perre saabumist, kaotuse erinevatest staadiumitest ning nende mõjust lapse käitumisele ja seisundile ning kuidas aidata lapsel kaotustundega toime tulla. Koolitus sisaldab ka distsipliini teemat. (Kivirüüt, 2012) Kõik need üheksa õppust on üsnagi erinevad, ent lapsekasvatamisel olulisel kohal. Eelpool teooria osas käsitlesin lapsendamise mõjusid nii lapsele kui adoptiivvanematele. Kaotusvalu on üks mõjusid, mida ka PRIDE koolituse käigus räägitakse, kuid lähtuvalt lapsest, mida laps kaotab ja kuidas see last mõjutab. Adoptiivvanemate kaotusvalu ja seda, mida nemad on kaotanud, koolitusel ei käsitleta nagu ka lapsendamisjärgse depressiooni sündroomi, mis on omane adoptiivvanemale.

PRIDE koolitus ja pereuuring on Eestis kaks peamist lapsendamise ettevalmistusprotsessi, kus hinnatakse ja kontrollitakse pere sobivust ning õpetatakse teadmisi ja oskusi, mida perel võib lapsekasvatamisel vaja minna. Pereuuring on pigem seotud hinnangu andmisega, kus pereuuringu läbiviija kirjutab hinnangu lapsendada sooviva pere suutlikkuse kohta ning pereuuringu käigus on võimalik veel mõelda, et kas soovitakse lapsendada. Lisaks aitab pereuuringu läbiviimine anda ametnikele kindlama tunde pere sobivuse osas.

(Kivirüüt, 2012) PRIDE koolitus, nagu ka nimi ütleb on pigem õpetlik ja uute teadmiste omandamine või siis olemasolevate kordamine. Koolituse ja uuringu erinevus seisneb selles, et uuringu eesmärgiks on hinnata pere sobivust lapsendamiseks ja olla veendunud, et pere vastab lapse vajadustele. Koolitus annab aga lisateadmisi lapsendajatele, lisaks pakub see võimalust suhelda teiste lapsendajate peredega, jagada omavahel kogemusi ja pakkuda tuge.

2.3 Probleemiseade

Lapsendamisega seotud temaatika on lai ja uurida võib seda teemat mitmest erinevast aspektist. Näiteks on võimalik uurida peresid, kes on lapsendanud, küsitleda lapsendatud lapsi, uurida spetsialistide arvamusi lapsendamise protsessi osas, kes lapsendamise teemaga kokku puutuvad, samuti on võimalik uurida bioloogilisi vanemaid, kes on kunagi minevikus mingitel põhjustel lapsest loobunud jne. Võimalik on teemat uurida nii siseriiklikust kui rahvusvahelisest aspektist.

Eestis on varem lapsendamise teemat uuritud nii rahvusvahelise lapsendamisega seondult kui ka Eestis toimuva lapsendamise osas. Viimane uurimus, mis puudutab siseriikliku lapsendamist ja mis kajastab lapsendamist perede vaatenurgast on Helen Tensbek'i (2011) poolt läbi viidud uurimus teemal „Lapsendajate ootused ja tegelikkus“, kus ta intervjuerib ühteteist lapsendaja peret erinevatest Eesti linnadest. Tema uurimuses tuli välja see, et lapsendamise põhjuseks on olnud lastetus, kuna üheteistkümnest perekonnast kaheksal ei olnud bioloogilisel teel võimalik lapsi saada ning pered enda sõnul seetõttu lapsendasid. Ettevalmistamine peamiseks osaks pidasid pered PRIDE koolitust ning suure plussina lapsendamise võrgustikku, mis peale koolitust tekib.

Petoffer'i (2011) järgi elab Eestis ligikaudu 2000 lapsendatud last, kes on lapsendatud uude perekonda ning juba statistiliselt on oluline ühiskonnas rääkida lapsendamise teemal. Eestis on aastate lõikes lapsendatud laste arv olnud varieeruv. Lähtudes viimastest aastatest on näiteks 2009. aastal kokku lapsendatud 126 last. Üle poole nendest lastest, 65 last, on adopteeritud peresisese lapsendamise teel, mis tähendab seda, et üks abikaasa lapsendab teise abikaasa lapse (Kivirüüt, 2012). 37 last on lapsendatud uude perekonda Eestis ja 24

on lapsendatud välismaale. Kui võrrelda neid numbreid 2010. aastaga, siis lapsendatud laste arv on suurenenud, eelkõige just uude Eestis elavasse perekonda lapsendatud laste arvelt, kui 2009. aastal oli arvuks 37, siis 2010. aastaks oli see tõusnud 45-ni. Üldisemalt võib öelda, et igal aastal lapsendatakse Sotsiaalministeeriumi andmetel umbes 74 last uude perekonda, sealhulgas välisriigi kodaniku poolt. Uude perekonda Eestis lapsendatakse igal aastal umbes 47 last. Alltoodud tabelis on välja toodud Eestis lapsendatud laste arv aastatel 2007-2010.

Tabel 1: Eestis lapsendatud lapsed aastatel 2007-2010 (aruandeaasta jooksul)

	Kokku	Peresisene	Uude perekonda (sh välisriigi kodaniku poolt lapsendatud)
2007	142	57	85 (31)
2008	139	62	77 (28)
2009	126	65	61 (24)
2010	138	62	76 (28)

Allikas: Sotsiaalministeerium 2010

Oma bakalaureusetöös otsustasin ma keskenduda siseriiklikule lapsendamisele, kuna kui vaadata statistiliselt lapsendamist, toimub juba siseriiklikke lapsendamisi Eestis igal aastal umbes 47, mis moodustab umbes 34,5% igal aastal kõigist lapsendamisele antud lastest. Eesmärgiks seadsin uurida spetsialistide vaatenurka lapsendamisest Eestis, kuna sellest vaatenurgast pole siseriikliku lapsendamist uuritud. Soovisin teada saada, mida spetsialistid räägivad näiteks PRIDE koolituse, pereuuringu kohta, mis on nende arvates lapsendamise motiivideks, mida räägivad järelvalvest, vastastikkusest kohanemisest ning mis on nende arvates lapsendamise kitsaskohad.

III. Metoodika

3.1 Uurimismeetod, valim ja uurimuse käik

Käesoleva bakalaureusetöö uurimuse läbiviimiseks valisin kvalitatiivse meetodi, kuna soovisin uurida spetsialistide arvamusi siseriiklikust lapsendamisest. Kvalitatiivse meetodi valisin seetõttu, et sellega on võimalik uurida erinevaid arvamusi ning sotsiaalkonstruksionistlikust teoriast lähtuvalt, võimaldab kvalitatiivne meetod uurida lapsendamise reaalsust Eestis sellest vaatenurgast, mida spetsialistid rääkides loovad.

Uurimuses osalejate valimise kriteeriumiks seadsin, et intervjuueeritavad oleksid maavalitsuste lastekaitsetöötajad, kelle tööülesandeks on lapsendamine. Uurimusse kuulub kolm maavalitsuse spetsialisti Eestist. Maakondade nimetamine pole käesoleva töö puhul oluline, kuna vastajaid oli kokku vaid kolm ning seetõttu võib lugeja viia vastaja ja maakonna omavahel kokku.

Andmed kogusin poolstruktureeritud intervjuu käigus, kus ma kasutasin avatud küsimusi. Alguses oli mul enda jaoks koostatud intervjuu kava, mille abil oli mul intervjuud parem läbi viia. Kava hõlmas ka neid teemasid, mida ma töös ei kajasta ning peale teist intervjuud otsustasin need teemad, mida ma töös ei käsitle, kolmandas intervjuus välja jätta.

Poolstruktureeritud intervjuu peamised teemad olid:

- siseriikliku lapsendamise protsessi kirjeldamine
- lapsendajate perede motiivid
- pereuuring ja- PRIDE koolitus
- järelvalve ja kontrolli vajalikkus
- siseriikliku lapsendamise kitsaskohad
- lapsendamise olukord Eestis

Kõigi kolme intervjuueeritava nõusoleku sain ma meili teel, kuid see teekond nõusolekuni oli päris pikk. Kõigepealt võtsin ma ühendust selle lastekaitse spetsialistiga, kellega ma olin eelnevalt kohtunud tema juures praktiliselt olles. Vastus tuli positiivne ja sealt edasi sain ma

soovitusi, kellele veel kirjutada ja keda intervjueerida. Minu sooviks oli intervjueerida ka väiksema maakonna maavalitsuse töötajat, et näha, kas sealsed lapsendamise teemaga seotud probleemid, lapsendamise protsessi kirjeldused on sarnased suuremate maakondade maavalitsuste spetsialistide kirjeldustele. Sain soovitusi kirjutada päris mitmele maavalitsuse lastekaitse spetsialistile, kuid kahjuks ei olnud kõigil aega intervjuu andmiseks. Nii kujuneski intervjueeritava sihtmärgi suuruseks kolm maavalitsuse spetsialisti, kellelt sain nõusoleku intervjuuks e-maili teel ja kes olid hea meelega nõus intervjuud andma, vaatamata sellele, et töögraafik oli tihe. Üheks põhjuseks, miks intervjuuga oldi nõus toodi välja, et kuna lapsendamise teema teadvustamine ja selle uurimine on nende arvates väga vajalik.

Intervjuu viisin läbi ajavahemikul veebruar 2012 kuni aprill 2012. Intervjuu alguses leppisime kokku, et intervjuerijate andmed ja maakond jääb anonüümseks, kuna käesoleva töö raames pole andmete ja institutsioonide nimede kajastamine oluline. Intervjuude kestvused varieerusid ja jäid vahemikku 50 minutit kuni 1 tund ja 20 minutit. Intervjueritavate nõusolekul salvestasin jutu diktofonile ja hiljem transkribeerisin selle sõna sõnaliselt.

Intervjuude käigus märkasin, et maavalitsuse lastekaitse spetsialistid, kes olid lapsendamise teemaga aastakümneid tegelenud rääkisid lapsendamise teemal rohkem, nende teadmised tundusid olevat laialdasemad ning omasid parema ülevaate kogu protsessist. Mul oli suhteliselt kerge püsida teemas ja spetsialistid olid meelsasti nõus vastama kõigile küsimustele mida küsisin. Salvestatud intervjuud on diktofonilt kustutatud ja olemas vaid minu arvutis. Samuti on transkribeeritud materjal säilitatud minu arvutis. Intervjuu lõpus küsisin luba saata e-mail kui midagi jäi mulle arusaamatuks ja intervjueritavad andsid selleks kindla nõusoleku. Õnneks või kahjuks ma seda võimalust ei pidanud kasutama, kuna intervjuud sisaldasid palju informatsiooni ja lisaküsimusi mul ei tekkinud.

VI. Uurimistulemuste analüüs

Intervjuude analüüsimisel kasutasin tavapärasest sisuanalüüsi (Laherand, 2008), kus ma peale transkribeerimist tekstiks lugesin intervjuueeritavate öeldu korduvalt läbi, et saada aru, mida intervjuueeritavad on püüdnud öelda. Seejärel tõstsin tekstis esile laused ja sõnad, mis minu arvates tundusid olulised ja väljendasid tähtsaid mõtteid ning paralleelselt sellele tegevusele lisasin endapoolseid mõtteid ja muljeid. Sellest tekkisid kategooriad. Teksti lugedes pöörasin ma enam tähelepanu neile vastustele ja räägitule, mis ma töö eesmärgi saavutamiseks olen püstitanud.

Analüüsi esitan intervjuus tekkinud teemade lõikes. Teise teema puhul, milleks on ettevalmistusprotsess (pereuuring ja PRIDE koolitus) olen toonud alateemadena välja PRIDE koolituse plussid ja kitsaskohad.

Vastajad on konfidentsiaalsuse tagamiseks tähistatud tähtedega A, B ja C, et intervjuueeritavate nimed ei kajastuks töös ning et lugejal oleks parem intervjuueeritavate tsitaate eristada.

4.1 Lapsendajate motiivid

Küsisin maavalitsuste spetsialistidelt, millised on nende arvates lapsendajate motiivid lapsendamiseks. Vastajate arvates on peamiseks motiiviks pere soov saada last, sest pere pole ilma lapseta täisväärtuslik. Ühes intervjuus kerkis üles teema, et tegelikult piiritleda, kas enam soovitakse lapsendada sellepärast, et aidata lapsi või saada endale laps on väga raske tõmmata ning need kaks asja käivad koos. Lisaks kahe intervjuu käigus mainiti, et tuleb teha vahet põhjusel ja motiivil. Põhjus on alati seotud lastetuse küsimusega ja sellega, et pere ei saa mingitel põhjustel bioloogilisel teel last. Kivirüüt (2012) kirjutab oma käsiraamatus, et põhjus, miks lapsendatakse ongi viljatus ja see, et pere on proovinud lapsi saada, kuid edutult ja üks võimalusi, et jagada oma väärtusi ja anda edasi teadmisi, on lapsendamine. Kuna kirjanduses on kirjutatud ka adoptiivvanemate kaotusevalust, mis on tingitud eelkõige sellest, et nad ei saa bioloogilisel teel lapsi, aitab mingis mõttes lapsendamine seda valu leevendada. Lapsendajad ei ole küll enamasti lapse veresugulased,

kuid lapse kasvatamise rõõm ja oma väärtuste, teadmiste edasiandmine on võimalik ka siis, kui laps pole bioloogilisel teel sündinud.

Ka ajalooliselt on viljatus olnud põhjuseks, miks pered on lapsendanud. Nagu näha teoreetilisest ülevaatest, olid enamasti Ameerikas lapsendaja pered viljatud ning kui tuua paralleele intervjueritavate arvamustega, et miks lapsendatakse siis võib tegelikult öelda, et ka tänapäeval on lapsendaja peresid, kes on viljatud ning adopteerivad eesmärgiga saada laps. Ka Tensbek'i (2011) läbiviidud uurimus kinnitab seda, kus üheteistkümnest perest kaheksa lapsendasid seetõttu, et ei saanud ise bioloogilisel teel lapsi.

Selle kõrval on vastajate meelest lapsendajate motiivideks:

B: „Et väga tihti tahetakse sellele lapsele, kes nüüd on mingil põhjusel siis surnud, sellele väga sarnast last, /.../ et siis noh olemegi põhjendanud, et õnneks teil on olemas veel kaks last, ja ühesõnaga vaatame ja see pere peab sellest leinast kindlatsi üle saama.“

C: „Et me saame hakkama hästi, et meil on majanduslikult nagu võimalik, et me tahame aidata veel kedagi.“

Eelpool teooria osas oli Ameerikas 19. sajandil lapsendamise motiivideks näiteks soov tagada pärandi-liinid, leida perele täiendavat tööjõudu. Peamiseks lapsendamise motiiviks peetaksegi soov saada laps, olgu siis nendeks põhjusteks väärtuste või teadmiste edasiandmine. Ehkki erialases kirjanduses räägitakse lapsendamise motiivide muutmisest ning uue motiivina nimetatakse soov aidata vanemate hoolest ilma jäänud last, näeme, et Eesti spetsialistide meelest pole lapsendamise motiiv võrreldes ajalooliselt väljakujunenud perspektiiviga lapsendamises oluliselt muutunud. Peetakse siiski oluliseks lapsendamise motiiviks lastetust ja näib, et spetsialistid kalduvad ka ise seda motiivi kõige enam soosivamaks.

Vaatamata sellele, et paljud pered lapsendavad seetõttu, kuna ei saa last, on ka palju neid peresid, kes soovivad pakkuda neile lastele kodu, kellel seda pole. Intervjuude käigus kumas väga palju läbi tegelikult see, et motiivina soovivad spetsialistide arvates

lapsendajad eelkõige lapsendada, et anda edasi kogemusi, kuid põhjus siinjuures on viljatus. Spetsialistid mainisid ka seda, et kuna emainstinkt on tegelikult naistele bioloogiliselt kaasaantud, on inimlik, kui pere soovib kasvatada last ja edasi anda oma põhimõtteid.

4.2 Lapsendamise ettevalmistusprotsess: pereuuring ja PRIDE koolitus

Soovisin teada saada, mida arvavad ja räägivad spetsialistid pereuuringust ja PRIDE koolitusest.

4.2.1 Pereuuring

Kõigepealt uurisin, mida spetsialistid räägivad pereuuringust ja selle vajalikkusest lapsendamise protsessis. Leian, et seda teemat on oluline uurida, kuna see on lapsendamise ettevalmistusprotsessi üheks osaks ja minu sooviks oli saada teada, et kas spetsialistid ka ise peavad pereuuringut oluliseks või on see lihtsalt n-ö kohustus, mida riik on sätestanud ja mida maavalitsuste lastekaitsetöötajad peavad oma tööülesandena täitma.

Pereuuringust räägiti:

A: „Pereuuringu teema on oluline lapsendamise juures /.../ paljud teemad arutame läbi, veel kord lapse vanus, lapse taust, mis tuleb kaasa kui ta tuleb lastekodunt, pere jaoks mitmed väga olulised teemad arutatakse pereuuringu käigus läbi ja perel on selge pilt, missugused on tema ressursid kõige paremas tähenduses, tema ootused lapsele.“

B: „Mina leian küll, et pereuuring on vajalik, sellepärast, et seal vaadatakse kõike /.../ nad teevad seda kodus reeglina, et siis on juba näha taust, kust nad pärit on, suhtlusvõrgustik, et kõik need asjad on nagu kirjeldatud, et see kodu räägib iseenesest juba kuidas suhted, et ühesõnaga ei ole tähtis ainult kui puhas seal on, vaid kuidas inimesed seal käituvad, millised koduloomad või mis iganes seal kõik on lilled, et see annab ka hästi palju informatsiooni.“

Tänapäeva lapsendamise praktikas on üha enam pereuuringuid hakanud läbi viima MTÜ Oma Pere pereuurijad, kes on selleks välja koolitatud. Ka intervjuude käigus tuli see välja, et peredele antakse valida, kas nad soovivad, et uuringu viiks läbi maavalitsuse töötaja või selleks väljakoolitatud spetsialist.

A: „Me selgitame peredele väga põhjalikult, et milline on teie õigus ja võimalus /.../ et see on täiesti vaba valik, /.../ see on 100% vaba perede valik.“

Sellega seonduvalt on Kivirüüt (2012) kirjutanud, et MTÜ Oma Pere spetsialistide poolt läbiviidud pereuuringul on omad eelised. Näiteks see, et see vähendab liiga subjektiivse otsuse tegemist ning lapsendamise protsessi on kaasatud veel üks osapool, kes näeb pere oma vaatenurgast ja oskab ehk näha pere teisi külgi, mida võib-olla maavalitsuse töötaja ei näe. Üks eelis, mis ühes intervjuus tuli välja oli see, et kui uuringu teevad pereurjad on reaalne, et see toimub juba kuue kuu jooksul peale avalduse esitamist ning pere ei pea liiga kaua last ootama. Kui aga pereuuringu läbiviijaks oleks maavalitsuse töötaja on oht, et pereuuring venib pikemale ajale ning pere võib juba kaaluda varianti, et ei soovigi enam lapsendada. Lapse vaatenurgast võib see osutada pigem kehvemaks variandiks, kuna laps jääks elama asenduskodusse, kus tema eest küll hoolitsetakse, kuid tal ei teki seal vanema ja lapse vahelisi suhteid ning turvatunnet, mida pere suudab lapsele kindlamalt pakkuda.

Intervjueeritavad rääkisid, et pereuuringu protsessi ei tohi kaasata näiteks naabreid, töökaaslast, kuna lapsendamine on kaitstud lapsendamise saladusega, mis tähendab seda, et infot lapsendamise kohta, kuhu perre laps adopteeriti jne ei tohi kajastada mitte kuskil. Kivirüüt (2012) toob välja, et lapsendamissaladuse eesmärk on tagada lapse ja lapsendaja eraelu kaitse, mis tegelikult tähendab ju seda, et sellega püütakse kaitsta lapse huve ja eelkõige seda, et laps ei saaks näiteks küla pealt teada oma tegelikku päritolu ja seda, et ta on lapsendatud. Üks intervjueeritav rääkis, et tegelikult ei annagi naabrite ja töökaaslaste käest küsimine midagi, kuna tihtipeale vastatakse, et näiteks pereema on töökas ja sõbralik ning midagi konkreetset pole võimalik pere kohta teada saada. Põhjus, miks naabrite ja töökaaslaste teema üles kerkis, oli see, et aastakümneid tagasi seda intervjueeritava sõnul lapsendamises kasutati, kuid tänapäeval ei peeta seda heaks tooniks, kuna see läheb justkui vastuollu pere privaatsusega. Samuti kui tulla eespool mainitu juurde, et lapsendamine on

kaitstud lapsendamisesaladusega, siis ei tohigi sõpradelt, tuttavatelt, naabritelt küsida pere kohta arvamust, kuna sellisel juhul on nad teadlikud, et pere kavatses lapsendada. Kindlasti on võimalus, et naabrid ja töökaaslased saavad teada, et perre on ilmunud laps, ilma et pereema oleks üheksa kuud last kandnud. Siin kohal tekib küsimus, et kuidas siis põhjendada lapse ootamatut perre ilmumist. Eelpool kaotusvalu teema juures mainib Brodzinsky (2011), et juba 3-5. aastase lapse puhul tuleks adoptiivvanematel järk-järgult rääkida lapsendamise olemusest ja sellest, et nemad ei ole lapse bioloogilised vanemad, kuna see teave aitab lapsel mõista lapsendamise tähendust ja lapsendamiseks olemist paremini. Samas kui varakult lapsendamise olemusest juba lapsele rääkida võib ka naabritele ja töökaaslastele alguses põhjendada, et laps on adopteeritud ja siin kohal ei pea lapsendajad hiljem kartma, et laps võib teada saada kellelti teistelt, et on lapsendatud, kuna adoptiivpere on last juba varakult selle koha pealt informeerinud.

Spetsialistid rääkisid pereuuringust kui olulisest osast lapsendamise juures ja väljendasid seisukohta, et seda ei tehta sellepärast, et seadus näeb ette peredel läbida pereuuringu, vaid et nad peavadki seda vajalikuks. Uuring aitab pere kohta rohkem teada saada ja mida enam tegelikult lapsendajatega suhelda ja uurida peresuhteid ja muid olulisi andmeid, saame perest rohkem teada ja see võimaldab olla mingil määral veendunud, et laps sai lapsendatud õigesse perre. Kuna spetsialistide sõnul on tegemist subjektiivse otsusega, ei saagi nad alati 100% kindlad olla, et laps lapsendatakse õigesse perre, mingi kahtlus jääb alati, kuid pereuuringu tegemine aitab seda kahtlust natuke hajutada. Lapsendamise juures ongi olulisteks otsustajateks maavalitsuste ametnikud, nad on vastutajateks lapse perre paigutamisel ja nende kohustus on pereuuringu abil välja selgitada, et kas laps sai lapsendatud parimasse perre.

4.2.2 PRIDE koolitus

Kuna ka PRIDE koolitus on üks lapsendamise ettevalmistusprotsessi osadest, oli minu sooviks uurida, mida räägivad intervjuueeritavad koolitusest. Spetsialistid rääkisid nii koolituse positiivsetest külgedest kui ka kitsaskohtadest.

4.2.2.1 PRIDE koolituse plussid

PRIDE koolituse peamisteks eelisteks peeti tekkinud võrgustikku ja koolitusel käsitlevaid teemasid:

A: „Koolitusgrupist saab hiljem ikkagi väga hea toetusgrupp, üksteisele, ja siis nad jäävad omavahel suhtlema, loomulikult mitte terve grupp, et inimesed on ju erinevad, aga mõistab ikkagi see inimene kõige paremini sind, kes on midagi taolist läbi elanud.“

B: „See PRIDE koolitus on selles mõttes oluline, /.../ tekib ka lapsendajate võrgustik, et nad saavad ka omavahel seal mõtteid jagada, et ma arvan et see on oluline.“

C: „Samas jällegi kõik need lapse vajadused, kiindumussuhe, et see ei olene vormist, et on ta perekonnas hooldaja või lapsendaja, et mis eraldi tuleb läbi arutada on lapsele taustast rääkimine noh niisugused asjad, et see on oluline, et need räägitakse koolituse käigus läbi.“

A: „Etet see on hädavajalik see koolitus ja mida ma ka koolituse juures väga oluliseks pean, /.../ et need teemad räägitakse läbi, kaotuse teema, kiindumussuhe ja selle häirumine.“

Koolitusel käsitletava kaotuse teemaga võib paralleelsele tõmmata töö teoorias käsitletud kaotusvaluga, kus on kirjutatud lapsendamise seotud kaotusevalust ja sellest, mida laps tunneb ning kogeb seoses lapsendamise. Ka adoptiivvanemate jaoks on oluline teada, et teatud vanuses võib laps tunda kaotusvalu ning PRIDE koolituse raames käsitletakse erinevaid kaotusi, mida laps enne perre saabumist võib kogeda, kuidas lapsendamine võib kaotusevalu veelgi lapsel suurendada jne. Adoptiivvanemate seisukohalt on see vajalik, kuna sellisel juhul mõistavad lapsendajad lapse kurbust ja võib-olla oskavad olukorda teise nurga alt vaadata, teades, et kaotusvalu tundmine on lapsendatud lapsele omane. Küll aga PRIDE koolituse raames ei räägita adoptiivvanemate kaotusvalust, vähemalt intervjuueritavad ei maininud seda ja ka PRIDE koolituse programmis pole kirjas, et koolitusel räägitakse adoptiivvanemate kaotusest. Kirjanduses on aga mainitud, et

adoptiivvanemad kogevad kaotusetunnet seoses sellega, et on viljatud ning ei saa ise bioloogilisel teel lapsi. Põhjuseks, miks adoptiivvanemate kaotusest ei räägita võib olla see, et kuna koolitus on teemade osas niigi mahukas, ei mahu teema ajakavasse. Samas võib olla ka see, et spetsialistid ei pööragi adoptiivvanemate kaotusvalule tähelepanu ja eeldavad, et kui pere on juba tulnud sooviga lapsendada, on viljatuse teema pere jaoks lahendatud.

Koolituse eelistan mainiti veel:

C: „Et kuulevad midagi muud, et ei ole ainult see kitsas oma lõik, et nad saavad nagu erinevatest allikatest, et meil oli ka et üks koolitav, kes oli asenduskodu kasvataja, et tuli ka nagu see pool sisse.“

B: „Et see PRIDE koolitus on selles mõttes oluline, et see pere saab sealt ikkagi palju teavet seadusandluse poole pealt /.../ ja neil on ka võimalus ka palju küsida.“

Intervjuudes öeldu põhjal võib öelda, et spetsialistid peavad PRIDE koolitust siiski oluliseks lapsendamise ettevalmistusprotsessiks ning sellel osalemine on spetsialistide arvates vajalik. Ka Tensbek (2011) uuris oma töös ettevalmistust lapsendamiseks ja tulemused näitasid seda, et pered ka ise peavad PRIDE koolitust peamiseks ettevalmistavaks osaks. Kõige enam kumas läbi intervjuudes seisukoht, et lapsendajad moodustavad koolituse käigus oma võrgustiku ja toetavad üksteist, samale tulemusele jõudis ja Tensbek (2011) oma uurimuses, tema intervjuueeritud pered rääkisid, et peavad koolitusel tekkinud võrgustikku väga tähtsaks.

Spetsialistid rääkisid PRIDE koolitusel osalemisest kui uute kogemuste ja oskuste omandamise kohast. Lisaks pakub see võimalust olla kontaktis inimestega, kes elavad ise seda sama asja üle. Koolitajad võivad küll rääkida, et lapsendamine on emotsionaalne ja väga vastutusrikas protsess, kuid nad ei saa rääkida täpselt sellest, mida tunnevad siinjuures pered ise. PRIDE koolitus pakub peredele võimalust luua kontakte peredega, kes on seotud sarnaste teemadega ning mõistavad üksteist paremini.

4.2.2.2 PRIDE koolitusega seotud kitsaskohad

Miinusena PRIDE koolituse juures mainiti seda, et väikese maakonna puhul pole võimalik gruppide kokku saada ja selle tõttu tuleb perel sõita lähimasse suuremasse keskusesse. Lisaks pole mõeldud organisatoorse ja korraldusliku poole peale, mis tähendab seda, et pole arvestatud asjaoluga, et mis saab siis, kui perel pole võimalik näiteks majandusliku olukorra tõttu sõita lähimasse keskusesse.

Miinustena toodi veel välja:

A: „Et et see, et riik ei rahasta ja pole ka korraldatud nii, et võib-olla on mingi lapsendajate oma panus ja osa maksaks riik, et pole nagu üldse sellele süsteemile mõeldud.“

A: „Lapsendaja peredele on ta soovituslik ja selle tõttu ei tööta see süsteem kahjuks nii, et kohe järgneks koolitus.“

Pereuring Kivirüüt'i (2012) järgi peaks toimuma poole aasta jooksul alates sellest, kui pere on kirjutanud avalduse lapsendamiseks. Mainiti, et praktikas venib juba pereuringu tegemine pikemaks kui pool aastat ning tihti ei järgne sellele koheselt PRIDE koolitus. Perekonnaseadus § 158 lg 5 näeb ette, et kui maavalitsuse töötaja nõuab, peab pere minema koolitusele. Intervjuudes see välja ei tulnud, et perelt nõutakse sinna minemist vaid pigem soovitatakse ning selle taga võibki see pikemaks venimine seista, kuna koolitus on pigem soovituslik ja nõuab perelt lisaressursse.

Kaks intervjuus osalejat on ka ise PRIDE koolitajad ning seetõttu mainis üks intervjuueetav koolijate vaatenurgast miinusena:

C: „Ühesõnaga niisugune erinev kontingent ja koolitajale on natuke keerulisem, sest ta peab kõikide huve nagu jälgima, et kõik teemad saaksid kaetud, ja lapsendajatele eraldi seal PRIDEs ju midagi konkreetset pole, /.../ et lapsele taustast rääkimine, et noh need rõhuasetused on natuke erinevad.“

Intervjuude käigus tuli muidugi maakonniti mõned erinevused välja, kuna seadsin valimi kriteeriumiks uurida Eesti maavalitsuste spetsialiste erineva suurusega maakondadest, et näha, kas maakonniti on lapsendamises erinevusi. Peamiselt need maakonnad, mis on elanike arvu poolest suuremad ja kus toimub lapsendamisi aastas rohkem, on korraldatud eraldi koolitused lapsendajatele. Väiksemates maakondades mainiti, et koolitusi peaaegu ei toimugi (vahel harva) ja lapsendaja pered suunatakse teistesse suurematesse keskustesse naabermaakondades, kus on suurem tõenäosus, et grupid saadakse kokku. Lisaks ühes maakonnas rääkis spetsialist, et enamik lapsendajaid, kes neile tulevad on juba koolitused suuremas maakonnas teinud ning spetsialist ei pea sellega tegelema, et pere suunata koolitusele või pereuuringule. Kaugemas maakonnakeskuses koolitusel käimine võib muuta hilisema suhtluse lapsendajate vahel keeruliseks, kuna pered ei näe üksteist nii tihti kui ehk vaja ning suhted muutuvad külmemaks. Intervjueeritavad pidasid hilisemat suhtlusvõrgustikku väga tähtsaks ning kui näiteks Rakveres elav perekond peab koolituse läbimiseks sõitma Tallinnasse või Tartusse on tegelikult ka hilisem kontakt lapsendaja peredel omavahel kehvem, kuna väiksemas maakonnas elav pere ei pruugi nii tihti suurtematesse keskustesse sõita.

Kokkuvõtvalt peavad intervjueeritud spetsialistid PRIDE koolitust peredele pigem kasulikuks ning leiavad, et seal osalemine toob kaasa kogemusi ning teadmisi, mis edaspidises lastekasvatamises tulevad kasuks. Ent koolitusel osalemine ei ole kõigile peredele tagatud, korralduslikud ja vahel lapsendajatest sõltumatud aspektid võivad takistada peredel koolitusel osaleda. Ka tekitab segadust see, et koolitusel osalemine on vabatahtlik ning mitte kõik pered ei läbi seda.

4.3 Lapsendatud lapse kohanemine peres ja pere kohanemine lapsega

Soovisin uurida, kuidas spetsialistid toetavad pere ja lapse vastastikkust kohanemist. Kohanemist perekonnas käsitlen nii lapse kui pere vaatenurgast.

Spetsialistid ütlesid, et nad ei tegele vastastikkuse kohanemisega kui laps on kodus, kuna arvavad, et pere on niigi läbinud raske protsessi ning mingisugune „algkapital“ on selle põhjal juba perel olemas.

B: „Tegelikult jah, ega me väga ei aita, sest ega see pere ikkagi, no üldiselt, kui ta on juba selle pereuuringu läbinud, /.../ ta on PRIDE koolituse läbinud.“

Lisaks mainiti, et kui laps on juba kodus, harjub pere sellega ise ja kuna perel on olemas võrgustik, kes neid toetavad, näiteks õed-vennad, emad, kellel on ehk juba lapsed jne, on lapsendaja perel uue eluga lihtsam harjuda. Ühesõnaga leiti, et kohanemine sel ajal kui laps on kodus tuleb iseenesest ja kui peaks esinema mingisuguseid tagasilööke, siis pered teavad, et neil on alati võimalik küsida abi kas perearstilt, PRIDE koolitajalt või maavalitsuste spetsialistide käest. Sellist olukorda ei ole, et kui pere on lapsega kodus, helistab ametnik ja küsib, kuidas läheb.

Intervjuude käigus räägiti sellest, et lastel on lihtsam perega kohaneda kui nad on väiksemad.

B: „Suurema lapse puhul on see keeruline, nemad on sellised, no üks nad kindlasti ütlevad, et kui mingid reeglid on kehtestatud, et lähevad lastekodusse tagasi.“

C: „No kui on niimoodi, et on näiteks õde ja vend, et siis on see natuke teistmoodi, aga jah see viie aastane laps on juba väljakujunenud isiksus ja temaga nagu selle hea kiindumussuhte loomine on päris keeruline.“

A: „Etet mida vanem laps seda enam võtab aega, et mitte midagi ei sünni üleöö, see kohanemine võtab aega /.../ ikka enamike laste jaoks muutub nii nagu ikka kui laps tuleb perre muutub kogu senine elu. et ei juhtu esimese kuuga mingeid imesid.“

Eelkõige oldi arvamusel, et kohanemine ei toimu üleöö ning peredel on naiivne arvata, et kohe kui laps on kodus on kõik lihtne ja elu võib minna edasi sealt maalt, kus ta oli enne lapse kojutulekut. Lapsed on erineva iseloomuga ja lapsendatud lapsel on üldjuhul selja taga keeruline minevik ning võib juhtuda, et adoptiivvanemate ja lapse kiindumussuhte loomine on keeruline. Intervjuudest tuli ka välja lapsendamise iseärasus, et vanemaid lapsi ei lapsendata ja viie aastane laps on tegelikult juba nii suur, et kõigil kolmel intervjuueeritaval praktikas nii suurte laste lapsendamist uude perre pole olnud.

Spetsialistide arvates on kõige kriitilisem ja raskem on kohanemine lapsel perega ja perel lapsega sellisel juhul, kui tegemist on vanema lapsega, kuna laps on juba teadlik enam vähem mis toimub ning tema jaoks on uude perre minek hirmutav. Kui tuua paralleelse teooria osas käsitletuga, siis Judge (1999) poolt läbiviidud uuringu põhjal võib öelda, et kohanemine vanema lapse puhul võtabki kauem aega kui noorema lapse puhul ja kui lapsendada laps, kes on vanem kui 3- aastane peab pere nägema rohkem vaeva, et laps suudaks pereliikmetega harjuda ja nad omaks võtta.

Spetsialistid rääkisid, et kui laps lapsendatakse asenduskodust, siis lapse ja vanema kohandamine toimub asenduskodu töötajate poolt. Samuti antakse perele ka asenduskodu kontakt ja eelkõige lapsega tegeleva kasvataja kontaktnumber, et kui lapsega midagi juhtub või ta käitub teistmoodi kui pere harjunud, on võimalik kasvatajale helistada ja nõu küsida.

C: „Nüüd kui laps on asenduskodus siis ettevalmistamine mingil määral toimub asenduskodu poole pealt, /.../ oleneb ka lapse vanusest, et kui ta on alla aastane, siis on lihtsalt hoolduse küsimus, et teda ei ole vaja kohandada perega, kui ta on suurem, siis ta peab ikkagi olema nii palju harjutatud, et ta on nõus minema kaasa, et ta tunneks ennast turvaliselt nende täiskasvanutega, et siin on näiteks olnud variant, et alla 3- aastane, siis nad käisid praktiliselt iga nädal teda vaatamas ja tulid sõitsid autoga linna ja jalutasid linna peal ja niisugune usalduse tekkimine /.../ teatud aja jooksul see laps juba ise jooksis neile vastu ja loomulikult ta läheb siis nedega kaasa.“

Kohanemine ongi üks raskemaid etappe lapsendamise juures, kuna tegelikult muutub ju pere ja ka lapse jaoks kogu järgnev elu. Kirjandusest tuntud lapsendamisjärgse depressiooni sündroom on üks võimalusi, mis võib vanemat, eelkõige ema tabada siis, kui laps on kodus. Spetsialistid mainisid küll, et eks pere elurütm muutub ja vanemad tunnevad ärevust ning suurt vastutust, pole lapsendamine spetsialistide nägemuses siiski negatiivne, kurb ega masendav kogemus. Leitakse, et see on tõesti pigem seotud sellega, et vanemad ka ise ei usu, et nad lõpuks on lapsevanemad ja leiavad, et ehk nad ei saagi selle rolliga hakkama. Ühes intervjuus mainiti ka, et kui adoptiivanematelt on küsitud, et kas kogu selle stressi juures on olnud soov aeg tagasi pöörata ja elada ilma lapseta, oli lapsendajate kindel vastus eitav. Keegi vanematest ei soovinud last tagasi anda ja aega tagasi pöörata

vaid pigem oli kartus, et keegi võib ta ära võtta. Lapsendamisjärgse depressiooni sündroomi puhul on oluline, et vanem saaks tuge kas teiselt pereliikmelt või väljaspool perekonda mõne psühholoogi või nõustaja käest. Sellepärast ka paljud spetsialistid rõhutasid intervjuus, et alati öeldakse perele, et kui on mingi probleem või mure tuleb alati pöörduda ning otsida abi, mitte jääda oma probleemiga üksi. Samas seisneb siin vastuolu selles mõttes, et teooria osas väidab McCarthy (2000), et adoptiivemad, kes on langenud depressiooni püüavad olla tugevad ja ei küsi abi, kuna kardavad, et sotsiaaltöötajad võivad mõelda neist kui kõlbmatutest vanematest ning seetõttu ei pöördu spetsialistide poole.

Nagu eelnevalt teoreetilises osas kirjutatud, muretsevad paljud emad selle pärast, et kui nad küsivad abi sotsiaaltöötajatelt võivad nad mõelda, et adoptiivpere pole suuteline last kasvatama ja eraldavad lapse perest. Intervjuude käigus, mis ma kolme lastekaitsetöötajaga tegin see teemaks ei tulnud ning mainiti vaid seda, et need pered, kes on PRIDE koolituse läbinud on teadlikud kust abi otsida ja on julgemad abi küsima. Spetsialistid leidsid, et just PRIDE koolitus aitab kohanemisele kaasa, kuna seal on üheks teemaks kohanemine ja pered, kes on koolituse läbinud on pädevamad hakkama saama ja vajadusel nõu küsima, kui seda peaks vaja olema. Lisaks püüavad spetsialistid peresid julgustada abi küsima ja leiavad, et koolituse läbinud pered on alimad abi küsima.

4.4 Järelkontrolli vajalikkus

Oluline teema, millest rääkisin intervjuueeritavatega oli järelkontroll lapsendajate perede üle. Minu soov selle teema osas oli saada teada, mida arvavad spetsialistid lapsendamise puhul järelvalve vajalikkusest. Puudutasin seda teemat, kuna teadaolevalt teostatakse rahvusvahelise lapsendamise puhul järelkontrolli ning soovisin teada, et kas ka siseriikliku lapsendamise osas räägivad intervjuueeritavad järelkontrolli vajalikkusest.

Intervjuueeritavate seisukohad selles küsimuses lahknesid:

A: „Järelkontrolli, sekkumist ei ole ja ma ei pea vajalikuks. Tavaliselt pere esimene poolaasta ikkagi annab märku.“

B: „Jah tegelikult seda ei tehta, /.../ aga mina isiklikult nagu väga selle järelvale poolt ei ole kuidas me siis, et ega me bioloogilises peres ju ka ei tee.“

C: „Noh tegelikult mingi aeg võiks ikkagi olla, /.../ et kui on midagi häirivat, siis on olemas need inimesed, kes jälgivad, /.../ et see on ka üks valmisoleku hindamine kas inimesed on ikka valmis erinevate probleemide puhul abi otsima /.../ mingi hetk peaks toimuma siiski normaliseerimine, et ei pea kogu aeg käima ja uurima, aga ma arvan, et mingi pool aastat võiks olla selline kontakt, /... / et ühesõnaga niisugune inimlik nõustamine võiks olla küll.“

Põhjustena mainiti veel, et miks järelkontrolli ei peeta vajalikuks, et kuna lapsendamine on pöördumatu ja lapsendamisega antakse lapsendaja perele kõik õigused, siis on see järelvalve sekkumine pere privaatsusesse. Pere saab seaduslikud õigused lapse üle ja spetsialistide arvates on õige kohelda seda pere samamoodi kui mitte-lapsendatud lastega peresid.

Ühe argumendina toodi välja, et väiksemates omavalitsustes on see järelvalve paratamatult olemas, kuna laps läheb kunagi lasteaeda ja kooli ning info omavalitsustes ikka liigub ja kui midagi lapsega toimub jõuab see ka maavalitsuse lastekaitsetöötaja kõrvadesse. Huvitav on see, et intervjuueeritav mainib siin kohal kogukonna järlevalvet, mille põhjal võib oletada, et spetsialist ei poolda ametlikku, seaduslikku ja selget järelvalvet ja loodab sellele, et järelvalve on varjatud, n-ö jõuab ametnikuni mingite muude vahenähtustena, milleks on näiteks lasteaed või kool.

Intervjuudes kumas siiski läbi see, et pigem peavad spetsialistid järelkontrolli, eelkõige ametlikku ja seda, kus tuleb kajastada kirjalikult üles, kuidas laps on näiteks aasta jooksul elanud mittevajalikuks ning leiavad, et selle rakendamine Eestis pole otstarbekas. Lisaks on pere pidanud läbima pereuuringu, vajadusel koolituse ning neid on pidevalt küsitletud ja pere on pidanud tõestama oma sobivust lapsekasvatamisel. Spetsialistid loodavad pigem varjatud järelvalvele, mis, arvestades Eesti väiksust, nende meelest on olemas.

4.5 Lapsendamise kitsaskohad

Uurisin vastajatelt, mis on nende arvates vaja lapsendamise protsessi juures muuta. Alguses ei tulnud intervjueeritavatel midagi meelde, kuid pikema mõtlemise peale räägiti lapsendamise protsessi kitsaskohtadest, mis vajaksid veel parandamist.

Kitsaskohana mainiti lapsendamise juures asjaolu, et pole võimalik lahendada korrektselt lapsendaja kojujäämist töölt. Eelkõige peetakse siin kohal silmas kaheksat nädalat, kus tegelikult ei saa last veel seaduslikult lapsendada, kuna selle aja jooksul võib bioloogiline vanem loobuda lapsendamisavaldusest. Perekonnaseadus § 152 annab siin kohal võimaluse laps anda kaheksaks nädalaks lapsendada soovivale perele hooldada, kuid Eesti riigis pole välja töötatud seadusandliku akti, mille alusel saab lapsendaja vanem jääda töölt koju. Seetõttu peab adoptiivvanem leidma mingi variandi ning näitena mainiti, et kas võtma töölt palgata puhkust või haiguslehe, kui see on võimalik.

Spetsialistid rääkisid veel kitsaskohtadena:

B: „No see risk ikkagi, eks me ikka mõtleme kui me oleme ära lapsendanud, et kas ta ikka sai õigesse peresse, kuidas sellel lapsel läheb, et see küsimus ikkagi jääb nagu, kuna see on selline subjektiivne otsus ikkagi, et siis me küll kaalutleme, aga ikkagi mõtleme seda, mis sest lapsest edasi saab.“

Lisaks toodi näide, et praktikas on olnud peresid, kes on olnud head näitlejad ja suudavad ka ära petta kogenud pereuurijad:

A: „Kui tekib endal mingi kahtlus või ei saa asjadest täpselt aru, ei mõista seda motiivi, /.../ et eks neid üksikuid juhtumeid ikkagi on olnud, kus pere on olnud selline väga hea näitleja ja tõesti väga pädeva pereuurija vedanud ninapidi, et kõik oli perel väga hästi ette mängitud.“

Muidugi mainiti, et need juhtumid tavaliselt ei lõpe sellega, et laps lapsendatakse, kuna need kumavad enne läbi ja lapsendamise otsus ei jõustugi.

Lapsendamise kitsaskohtadena mainiti veel:

A: „Et seda nii väikses riigis, nii kitsast asja ei saa ühtemoodi tehtud, sest ma näen missuguste juttudega tulevad lapsendajad teisest maavalitsustest, millised on need arusaamad ja suhtumised, /.../ protsessi selguse osas, läbipaistvuse osas, on oluline, et me ühtemoodi neid asju käsitleme.“

Siin kohal peab vastaja oluliseks, et süsteem oleks üleriigi ühesugune ja et kõik maavalitsused Eestis korraldaksid lapsendamist ühtemoodi. Samuti tunneb intervjueeritav muret teenuse kvaliteedi pärast, et kas kõik lapsendada soovivad pered saavad vajalikku nõu ja informatsiooni ning kas teenus on neile kättesaadav.

B: „Kitsaskoht /.../et kui mingil ajal ilmuvad mingisugusedki probleemid, kas siis mingi terviserike, mida ei ole varem teada olnud, /.../ et tulevad need tagasilöögid, et siis ei tekiks neid arusaamatusi, et tahetakse sellest lapsest loobuda, aga õnneks ei ole väga hulle olukordi olnud minu praktikas.“

Viimase tsitaadi osas tekib vastuolu eelpool ühe intervjueeritava öelduga, kes rääkis, et kui on adoptiivperedelt küsitud, et kas probleemide kuhjumise ja masenduse tõttu on tekkinud soov lapsest loobuda, on vastus olnud eitav. Ilmselt on põhjus selles, et vastajatel on erinevad kogemused lapsendamise vallas. Samuti võib see eelnev tsitaat olla intervjueeritava oletus, et mis saab siis, kui pere tahab lapsest loobuda, kuna nagu ta mainib, pole ka tema praktikas selliseid olukordi olnud. Selles tsitaades kerkib üles siiski teema, et loobumise oht on olemas ning selle põhjuseks võib olla näiteks see, et pere tunneb, et ei suuda enam last kasvatada, pidevad probleemid suurenevad, mis võibki viia selleni, et pere tunneb, et elu ilma lapseta on rahulikum ja stressivabam. Muidugi on need kahe intervjueeritava arvamused ja mõlemad töötavad erinevates maakondades ning puutuvad kokku erinevate lapsendajatega. Samuti tekib selle tsitaadi osas kahtlusi, et järelikult on siiski pere peamiseks lapsendamise motiiviks olnud lastetus ja nüüd kui probleemid on suurenenud, ei soovita enam last ja kaalutakse mõttet lapsest loobuda. Samuti võib olla see, et lapse osas on pere ootused olnud kõrged ning raskused tekkinud alles hilisemas eas, millega pere pole arvestanud. Võib olla ka see, et kuna lapsendamist ei

saa kehtetuks muuta ning ainuke variant lapsendamise otsuse muutmiseks, on vanema õiguste äravõtmise protsessi algatamine. See võib spetsialistid kimbatusse ajada ning nad ei tea mida teha ning kuidas seda olukorda kõige õigemini lahendada.

Üks spetsialist mainis kitsaskohana ka negatiivse tagasiside andmist, mis on lapsendamise protsessi juures natuke segane ja spetsialistid ei tea, kuidas seda korrektselt teha.

C: „Muidugi selle negatiivse tagasiside andmine on ka päris keeruline, et ma mõtlen nagu seda, et kui on vaja ikkagi öelda, et teie ei sobi lapsendajaks.“

Selles osas arvatakse, et on puudujääke ning praktikas tuleb ette olukordi, kus vastutus lükatakse ühelt ametnikult teisele ja konkreetselt ning selgesõnaliselt pole perele öeldud, et te ei kvalifitseeru lapsendajaks. Mainiti, et kuna praktikas esineb palju juhtumeid, kus pereuuringu viivad läbi MTÜ Oma Pere uurjad, on see vastutus lükatud pigem neile, kuid on ka neid olukordi, kus tegelikult peab maavalitsuse töötaja seda perele ütleva, eelkõige siis, kui pereuuringu teostab maavalitsuse spetsialist ise.

Kitsaskohtadena mainisid spetsialistid päris mitmeid erinevaid aspekte, mis vajaksid nende arvates veel lapsendamise protsessi juures töötamist ja muutmist. Muidugi on ja jääb ilmselt alati õhku rippuma küsimus, et kas laps sai lapsendatud ikka õigesse perre, kuid seda kitsaskohta on peaaegu võimatu muuta. Samuti leiavad spetsialistid, et Eesti riigis tuleb lapsendamist korraldada ühtemoodi, igas maakonnas, et ei tekiks olukordi, kus ühest maavalitsusest räägitakse perele ühte juttu ja siis kui pere pöördub teise maavalitsuse poole räägitakse protsessist teistmoodi. See viib ka lapsendajad segadusse ning nad ei tea enam, mis on õige ja mida nad peavad tegema, et lapsendada.

4.6 Lapsendamise olukord Eestis

Minu töö laiem eesmärk oli uurida lapsendamise olukorda Eestis, kuidas spetsialistid kirjeldavad ja räägivad lapsendamisest. Olukorra all pean silmas kas spetsialistide arvates on lapsendamise protsessi jooksul lapse, lapsendaja ja ametnike huvid kaitstud ning kas intervjuueeritavad räägivad sellest, et kõikide osapoolte huvidega arvestatakse.

Huvitava aspektina toodi välja, et lapsendajad võivad ise olla just need, kes lapse huvisid ohustavad.

B: „Pigem võib olla need, mis ise need lapsendajad ja kuna on Internet ja on igasugused foorumid ja nad ise siin räägivad, kus iganes nad suhtlevad ja panevad oma andmed üles, et võib-olla nad mõnikord ise teevad sellega hoopis karuteene, /.../ mõelge, et see kõik mis te sinna panete, et kui laps saab suuremaks on see ka olemas jajaja see info liigub, et lihtsalt juhin tähelepanu, et ma ei saa keelata.“

Mainiti, et lapse huvid pole kaitstud kaheksa nädala jooksul, kui pole kindlust ja pole võimalik last kuhugi paigutada. Esiteks toodi välja, et haiglad ei hoia tavaliselt kaks kuud last sees ja teiseks kui laps tuleb paigutada asenduskodusse kaheksaks nädalaks, on see omavalitsusele üsnagi kallis ja väiksemad omavalitsused ehk ei suudagi seda tasuda. Lisaks mainiti, et lapsel ei saa areneda kiindumus ja turvatunnet, kui tema kõrval pole ühte kindlat inimest ning näitena räägiti, et haiglas ju pidevalt õde vahetub ja see, kes lapsega tegeleb ei ole alati üks ja sama inimene.

Ka bioloogilise vanema nõustamine tuli ühes intervjuus jutuks, kus mainiti, et kuna praktikas toimub bioloogilise vanema nõustamine peale sünnitust selle kaheksa nädala jooksul, kui last ei saa juriidiliselt lapsendada, võib see tegelikult olla juba mõnes mõttes hilja ning ettepanekuna tõi üks spetsialist välja, et nõustamine võiks toimuda kaheksa nädalat enne sünnitust, kuna siis ei peaks laps need kaheksa nädalat peale sünni olema n-ö kaitsetu. Samuti mainis spetsialist, etpeale sünni võiks bioloogilise vanema otsustamise aeg olla lühem kui kaks kuud. Siin kohal on pigem spetsialist mõelnud lapse heaolule ning bioloogilise vanema läbielamise jätnud tagaplaanile. Nagu ka eelpool teoreetilises osas on lühidalt kirjjas, kogeb ka bioloogiline vanem kaotusetunnet sel perioodil, kui loobub lapsest ning oluline on pakkuda ka temale tuge. Siin kohal ei saa päris kindlalt öelda, et bioloogilise vanema huvid oleksid kaitstud, et nendega igas aspektis arvestatakse.

Intervjuudes räägiti, et lapse jaoks on parim lapsendamine, juhul kui tal ei ole võimalik kasvada oma bioloogilises peres. Räägiti, et näiteks asenduskodus kasvav laps tegelikult ei saa nii suurt tähelepanu ja turvatunnet kui vaja, kuna seal on ka teisi lapsi ning kasvataja ei

jõuagi korraga kõigile tähelepanu pöörata ning lapse ja kasvataja suhted pole nii lähedased kui peres kasvava lapse ja lapsendajate vahel. Sellepärast leiavad ka spetsialistid, et lapsendamine on lapse vaatenurgast ja lapse heaolu arvestades parem kui asenduskodus elamine. Lisaks räägiti, et asenduskodus ei otsusta laps niivõrd, vaid seal on paika pandud reeglid, mis kehtivad kõigile.

Ametnike koha pealt räägiti:

A: „Ametniku huvi on lapse huvi, nii et ametniku huvid ei peagi olema kuidagi kaitstud, aga see on nagu kõikide osapoolt huvi, et protsess on läbipaistev.“

Lapsendamise põhimõtteks peavad spetsialistid lapsele kodu leidmist.

B: „Põhimõte on ikkagi see, et me ostime lapsele peret, mitte perele last.“

Võrreldes aastakümne taguse lapsendamisega tõi üks spetsialist välja, et lapsendamine Eestis on väga palju muutunud ning vaid paremuse poole.

A: „Esiteks ei olnud 90ndate keskpaigas peredel selge kuhu pöörduda, alustati väga erinevatest asutustest kuni lõpuks maavalitsuseni välja jõuti. Ja tihti ei osanud ka ametnikud öelda kuhu täpselt pöörduda tuleb. Et nüüd on vähemalt enam vähem selge, et tuleb alustada maavalitsustest, et seda probleemi enam ei ole, et inimesed ei tea kuhu pöörduda.“

Lapsendajate puhul rääkisid spetsialistid, et nende arvates on lapsendamise olukord muutunud paremaks. Väga suure toetusena mainiti MTÜ Oma Pere, kes on suurel hulgal aitanud lapsendaja peresid informatsiooni jagamisega ning see on vähendanud ka maavalitsuse töötajate töökoormust, eelkõige selles osas, kus tuleb rääkida lapsendajatele lapsendamise protsessist.

Järeldused ja soovitused

Järelduste ja soovituste osas toon välja mõningad töö tulemustel põhinevad enda poolsed nägemused ja mõtted lapsendamise protsessist, mis mul töö kirjutamisel tekkisid.

Kõigepealt PRIDE koolituse teema osas võiks olla olemas ka riigi poolne panus koolitusse. Intervjuueritavad spetsialistid peavad PRIDE koolitust vajalikuks ning üks spetsialist mainis, et isegi hädavajalikuks ning seetõttu võiks olla koolitus organiseeritud nii, et ka lapsendajaperedele oleks see kohustuslik, mis eeldab seda, et riik rahastab. Praegusel perioodil, tuleb perel ise tasuda koolitus ning võib olla, et mõned pered ehk ei suuda koolituse eest tasuda ja seeõttu jäävad sellest ilma. Selle mõtte tõi tegelikult välja ka üks intervjuueritavatest. See on mõte, mida võiks arutada, kuna toetudes statistikale saame näha, et lapsendaja peresid on Eestis aastas umbes 74 ja näiteks kui pooled neist ei saa koolitusel osaleda, pole teadlikud näiteks kiindumussuhte, kaotusvalu temadest võib tekkida olukord, kus lapsendaja perel kerkivad esile kõhklused lapse kasvatamisel. Lisaks, mis spetsialistid tõid välja on see, et need, kes koolitusel osalevad on pädevamad abi ja nõu küsima.

Kuna tänapäeva praktikas negatiivse tagasiside andmine lapsendaja perele on keeruline, võiks teha koolitusi ka ametnikele, eelkõige selles osas, et kuidas öelda lapsendaja perele, et te ei sobi lapsendajaks. Kuna spetsialistid peavad oma töös välja selgitama selle, et kas pere on sobilik lapsendajaks, tuleb siinkohal ette ka juhtumeid, kus tuleb öelda perele ei.

Intervjuude käigus tegelikult kerkisid üles teemad, mis on edasisteks uurimisteks väga huvitavad. Näiteks lapse huvi bioloogilise pere leidmise kohta ja ka peresisene lapsendamine, mis tegelikult on natuke omamoodi teema kui võõra lapse lapsendamine. Ameerika kirjandust lugedes oli palju kirjutatud lapsendamise triaadist, kuhu kuuluvad laps, bioloogilised vanemad ja adoptiivvanemad ning nad suhtlevad omavahel. Spetsialistid sellisest praktikast ei rääkinud, kuid oleks huvitav uurida, mida suhtlemisest bioloogiliste ja lapsendajate vanemate vahel arvatakse.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida lapsendamise tegelevate spetsialistide arvamust lapsendamisest.

Töö teoreetilise raamistiku kujundab sotsiaalkonstruksionistlik teooria, mis käsitleb sotsiaalset reaalsust kui inimestevahelist suhtlemisprotsessi ning kus spetsialistid konstrueerivad lapsendamise protsessi Eestis. Lisaks sotsiaalkonstruksionistlikule teooriale käsitlen lapsendamise seotud mõjusid nii lapsele kui lapsendajatele. Mõjudena kirjeldan kaotusvalu ja lapsendamisjärgse depressiooni sündroomi. Lapsendamise seotud kaotusvalu kirjeldab lapsendamise kaasnevat kaotusetunnet nii lapse kui adoptiivvanemate vaatenurgast ning lapsendamisjärgse depressiooni sündroom kirjeldab adoptiivvanemaid, eelkõige ema, kes kannatab depressiooni käes siis kui laps on kodus. Uurimuse käigus selgus, et Eestis pole intervjueritavad spetsialistid näiteks lapsendamisjärgse sündroomiga kokku puutunud, mis tähendab ühelt poolt seda, et Eestis lapsendaja pered sündroomi ei koge või teiselt poolt seda, et Eestis ei pöörata sellele tähelepanu.

Lisaks teoreetilisele poolele andsin töös ka ülevaate riikliku lapsendamise seadusandlusest ning lapsendamise ettevalmistusprotsessist, milleks on pereuring ja PRIDE koolitus.

Andmed kogusin poolstruktureeritud intervjuu käigus. Valimisse kuulus kolm Eesti maavalitsuse lastekaitsetöötajat, kelle tööülesannetesse kuulub lapsendamine.

Uurimise eesmärgi saavutamiseks püstitasin uurimisküsimused, mille käigus püüdsin saada ülevaate järgnevatest teemadest: mida arvavad spetsialistid, et mis on lapsendamise motiivideks, mida arvavad spetsialistid lapsendamise ettevalmistusprotsessist, mida räägivad vastastikusest kohanemisest perekonnas, mida järelkontrollist ning mis on nende arvates lapsendamise kitsaskohad.

Uurimistöö käigus selgus see, et spetsialistide arvates on peamiseks lapsendamise motiiviks soov saada laps. Huvitava argumendina tuli välja motiivi ja põhjuse vahet, kus

kus põhjendati, et lapsendamise põhjus on viljatus. Peamiselt mainisid spetsialistid ikka motiive, mis on iseenesest tegelikult mõistetavad ja inimlikud.

Minu töö üheks osaks oli kirjeldada lapsendamise ettevalmistusprotsessi, mille kohta spetsialistid leidsid, et pereuuring ja PRIDE koolitus on perele kasulik. Toodi välja ka näiteks PRIDE koolituse juures kitsaskohti, kuid need olid seotud pigem organisatoorse poolega kui sellega, et pere saab koolituselt midagi negatiivset.

Intervjuude käigus uurisin ka vastastikust kohanemist perekonnas ning siinkohal leidsid spetsialistid, et see on erinevas vanuses lastel erinev ning ametnikud perel lapsega ning lapsel perega kohaneda ei aita, siis kui laps on juba kodus. Küll aga valmistatakse kohanemist ette siis, kui laps on näiteks asenduskodus ja sealsed töötajad aitavad kaasa lapse ja pere kohtumisele.

Järelkontrolli ei pea intervjuus osalenud kaks spetsialisti vajalikuks, kuna see oleks pere eraellu sekkumine ning kui lapsendajatele antakse igasugused õigused lapse üle, ei ole mõistlik enam sekkuda ja kontrollida, kuidas pere lapsega hakkama saab. Ühe spetsialisti arvates võiks järelkontroll mingi aeg siiski olla, kuna see aitab eelkõige perel paremini hakkama saada ja kui spetsialist ise esimestel nädalatel ühendust ja kontakti hoiab, ei tunne pere, et nüüd kohe peale seda kui laps on kodus, on ta ükski.

Lapsendamise kitsaskohad oli üks teemadest, mida ma soovisin uurida ning vaadata, mida intervjuueeritavad selle kohta räägivad. Ühe olulise aspektina toodi välja vanema kojujäämise organiseerimist töölt, sel ajal kui pere on hoolduslepingu alusel lapse hooldada võtnud seniks kui lapsendamine jõustub.

Eesti maavalitsustes töötavate lastekaitsespetsialistide arvamus lapsendamise osas on see, et kui bioloogiline vanem on lapsest loobunud, siis lapse jaoks on kõige parem variant lapsendamine. Samuti leiavad intervjuueeritavad, et lapsendamine on Eesti riigis lapse heaolu arvestades vajalik, kuna pere suudab lapsele pakkuda palju enam kui näiteks asenduskodu. Peres õpib laps hoidma, looma suhteid, kogeb turvatunnet ja nagu üks

intervjueeritavatest mainis, õpib laps peres suurema tõenäosusega rahaga arvestama ja ümber käima kui asenduskodus.

Nendel lastel, kes lapsendatakse on spetsialistide arvates paremad väljavaated tulevikule kui näiteks nendel, kes elavad asenduskodus, kuna neil on olemas perekond, oma lähedased inimesed. Küll aga on Ameerika uurimused, mida kajastan teoreetilises osas näidanud, et lapsendamine on seotud nii kasu kui kahjuga lapse arengus, mis tegelikult viitab sellele, et lapsendamine, eeskätt vaimse tervise spetsialistide arvates, on seotud psühholoogiliste riskidega, mida intervjueeritavad spetsialistid intervjuude käigus ei rääkinud, mis võib tähendada, et nad ei pööra sellele tähelepanu.

Tahaksin eeskätt tänada oma juhendajat, Merle Linnot, kes on lapsendamise teema osas mind palju aidanud, soovitanud kontakteeruda ametnikega, teinud ettepanekuid millise vaatenurga alt teemat uurida ning andnud temaga seoses kasulikke ideid.

Samuti soovin tänada kolme intervjuus osalenud maavalituse töötajat, kes leidsid aega, et intervjuus osaleda ning olid väga vastutulelikud ja avatud teema osas.

Kasutatud materjalid

1. Bond, J. (1995). *Post Adoption Depression Syndrome*.
[<http://www.adopting.org/pads.html> 23.03.2012]
2. Brodzinsky, D. M. (2011). Children's understanding of Adoption: Developmental and Clinical Implications. *Professional Psychology: Research and Practice*. American Psychological Association. Vol 42, No. 2, 200-207.
[<http://ehis.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&hid=22&sid=cde30e03-23b1-4355-a670-5fd611c2b297%40sessionmgr12> 18.04.2012]
3. Brodzinsky, D. B., ja Pinderhughes, E. (2002). *Parenting and child development and adoptive families*. Bornstein, M. H (toim.), 2. trükk. Handbook of parenting. Vol. 1, Children and parenting. Mahwah, NY: Lawrence Erlbaum Associates. London. 279-311.
4. Eesti Vabariigi Perekonnaseadus RT I 2009, 60, 395
5. French, V. (2002). *History of Parenting: the Ancient Mediterranean World*. Bornstein, M. H (toim.), 2.trükk. Handbook of Parenting. Vol 2, Biology and ecology of parenting. Mahwah, NY: Lawrence Erlbaum Associates. London. 345-376.
6. Judge S. L. (1999). Eastern European Adoptions: current status and implications for intervention. *Topics in Early Childhood Special Education*, Vol. 19:4, 244-252
7. Kivirüüt, T. (2012). Lapsendamise käsiraamat.
[<http://www.omapere.ee/handbook/index.php> 17.04.2012]
8. Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Kvalitatiivsete uuringute taust. OÜ Infotrükk. Tallinn. 289-292
9. Lapsendamine. (2012). Sotsiaalministeeriumi koduleht.
[<http://www.sm.ee/tegevus/lapsed-ja-pere/vanemliku-hoolitsuseta-lapsed/lapsendamine.html> 16.03.2012]
10. Leon, I.G. (2002). Adoption Losses: Naturally Occurring or Socially Constructed?. *Child Development*. Volume 73, Nr 2, 652-663.
[<http://ehis.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=15&hid=22&sid=cde30e03-23b1-4355-a670-5fd611c2b297%40sessionmgr12> 18.04.2012]

11. Macrae, S. (2004-2008). Post Adoption Depression Syndrome (PADS). What it is, what professionals can do to help, how adoptive parents can deal with it? [<http://www.emkpress.com/pdf/files/SWpdfguide.pdf> 23.03.2012]
12. McCarthy, H. (2000). Post Adoption Depression. The Unacknowledged Hazard. [http://web.archive.org/web/20030817081718/eeadopt.org/home/services/research/pad_survey/index.html 23.03.2012]
13. Orgmets, V. (2009). Pereuuringu tegija on sõber, mitte vaenlane. *Meie Lapsed*. Sotsiaalministeeriumi ja MTÜ Oma Pere väljaanne, 2, 6.
14. Palacios, J., ja Brodzinsky, D. (2010). Adoption research: Trends, topics, and outcomes. *International Journal of Behavioral Development*, 34, 270–284.
15. Petoffer, S. (2011). Oma Pere peab tähtsaks seda, mis eelneb ja järgneb lapsendamisele. *Sotsiaaltöö*. 4, 33-34
16. Pereuuringu kui teenuse kirjeldus. MTÜ Oma Pere kodulehekülg. [<http://www.omapere.ee/page.php?pageid=127> 17.03.2012]
17. PRIDE koolitused. MTÜ Oma Pere kodulehekülg: [http://www.omapere.ee/page_adoption.php?pageid=42 17.04.2012]
18. Riisalo, S. (2011). Kaasaegne lapse parimaid huve arvestav lapsendamine. *Sotsiaaltöö*. 4, 31-33
19. Senecky, Y., Agassi, H., Inbar, D., Horesh, N., Diamond, G., Bergman Y.S., Apter. A. (2009). Post-adoption depression among adoptive mothers. *Journal of Affective Disorders* 115. 62-68
20. Strömpl, J. (2008). Tundlike teemade käsitlemise eetilise-metodoloogilised küsimused sotsiaaltöö-uurimuste kontekstis eesti näitel. Rämmer, A.(toim.). *Vaateid teelahkmelt. Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika aktuaalseid probleeme Eestis*. Tartu Ülikooli Kirjastus. 143-166.
21. Strömpl, J. ja Selg, M. (2002). Ülevaade Tartu linnas lastega, noortega ja reproduktiivses eas perekondadega tehtavast tööst: spetsialistide nägemus. Uurimislepingu aruanne. Tartu.
22. Strömpl, J. (2001). Sotsiaaltöö uurimusest: konstruktsionistlik lähenemine. *Sotsiaaltöö*. 1, 15-18

23. Tensbek, H. (2011). Lapsendajate ootused ja tegelikkus. Magistritöö. Tallinn.
24. Tollemache, L. (1998). The perspective of adoptive parents. *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community*. Vol 12, NO 1, 26-30
[<http://www.tandfonline.com.ezproxy.utlib.ee/doi/pdf/10.1080/02650539808415128> 10.05.2012]
25. Van IJzendoorn, M. H., & Juffer, F. (2006). The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as intervention. Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 1228–1245
26. Weinraub, M., Horvath, D.L., & Gringlas, M. B. (2002). *Single Parenthood*. Bornstein, M. H (toim.), 2.trükk. Handbook of Parenting. Vol 3, Being and becoming a parent. Mahwah, NY: Lawrence Erlbaum Associates. London. 109-140